

עלון שבועי נחלת שדה

חידושי תורה בדרך הדרוש
והאגדה על פרשת השבוע

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

539 פסוק ויחי תשפ"ט ספר י"ג ע"א
לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482

הנושא: צאצאיו הרבים של יעקב אבינו

השבטים בגלות מפני שלא פרקו מעליהם עול תורה ועמדו שם בשלוה גמורה וברכה והיו הם מפרנסים החיצונים מתמצית מיטב ברכתם כמש"ה 'ואכלו את טוב הארץ', והספירות היו מתוקנות שם על ידי עסק התורה בששים רבוא תלמידים שהעמיד יעקב במצרים, ולא נסתלק מן העולם עד שהשלים לשישים ריבוא עוסקים בתורה, כמ"ש לגוי גדול אשימך שם. ע"כ.

מחמת גידול לא טבעי זה זכו ישראל לנס ופלא בהיותם בארץ גושן, כפי שכותב בספר לחם שלמה להגה"ק משאמלוי (הקדמת ערך לחם לחלק י"ד אות ז'), שמכיון שכל יוצאי חלציו של יעקב אבינו באו ללמוד תורה מפיו בבית מדרשו, והיו באים אלפים ורבבות, נעשה נס שמועט החזיק את המרובה, ונרמז במילת גשנ"ה, שהוא ראשי תיבות: נס גדול היה שם. כלומר שמועט החזיק את המרובה כמו בבית המקדש.

ידוע מה שכתב הרשב"ץ - רבי שמעון בן צמח דוראן בספרו מגן אבות (עמ"ס אבות פ"ה מ"ה) "עשרה נסים נעשו לאבותינו בבית המקדש... עומדים צפופים ומשתחיים רווחים, ולא הזיק נחש ועקרב בירושלים מעולם, ולא אמר אדם לחברו צר לי המקום שאלין בירושלים". וכתב וז"ל: "עומדים צפופים ומשתחיים רווחים: והגידו לי כי בבית הכנסת של ירושלים הם נכנסים כל הקהל והוא מתמלא מהם, וכשעולין לרגל מכל הסביבות נוספים יותר משלש מאות והכל נכנסים שם בלא דוחק ועדיין נשארה הקדושה בה".

ועל דברי הרשב"ץ הללו כתב הג"ר שריה דבליצקי זצ"ל (משוש כל הארץ דף 29): "וכחזיון הזה ראינו גם כן בזמן שהיה השטח ליד הכותל המערבי מצומצם בשנים הקודמות, איך בחגים וברגלים ובפרט בחג השבועות בקר שהיו מתפללים שם שחרית ומוסף קהל רב מאד מאד, ואף על פי כן לכולם היה מקום, אף שהמקום היה דחוק מאד".

והרשב"ץ עצמו ביאר את הדברים בשו"ת תשב"ץ (ח"ג סי' ל"ז) וז"ל "עוד כתבת כי מה שהיה הנס שלא הזיק נחש ועקרב בירושלים ושלא אמר צר לי וכו'... והנס היה מעין ימות המשיח שנאמר 'ושעשע יונק על חור פתן ואין ערוד ממית אלא חטא ממית כמ"ש ר"ח בן דוסא בפ' אין עומדין (לג)... עוד כתבת כי

בשבוע שעבר קראנו על פגישתו הראשונה של פרעה מלך מצרים, אולם על אף שהיה מלך, לכאורה כלל לא התנהג בגינוני מלכות, כי מיד עם פגישתו הראשונה עם יעקב הוא שואל אותו: "כמה ימי חיך?". דבר לא נימוסי כלל.

אלא יבואר על פי האבן עזרא, שמכיון שהיה הפרש שנים גבוה בין יעקב אבינו לבנו בכורו ראובן, שנוולד ליעקב בהיותו בן 84 שנים, נמצא כשפרעה ראה בתחילה את הבן הבכור ראובן שהוא סך הכל בן 46, ודאי היה לו כי אביו לא עבר את גיל שבעים, ולפתע הוא רואה מולו אדם זקן מאוד, לכן מחמת גודל הפליאה שאל "כמה ימי חיך?".

נמצא כי יעקב התחתן בגיל מאוד מאוחר - 84 נוסף על כך הוא גם נפטר יחסית צעיר בגיל 147 כאשר אביו נפטר בגיל 180 וסבו אברהם נפטר בגיל 175. אם כן מה הסיכוי שיזכה לראות צאצאים רבים?

אולם בא המדרש (בר"ר עט, א) ואומר על הפסוק באיוב פרק ה' "וַיִּדְעַתְּ כִּי רַב זֶרְעֶךָ וְצִאצָּאֶיךָ כְּעֶשֶׂב הָאָרֶץ": אמר ר' יודן: לא נפטר אבינו יעקב מן העולם עד שראה ששים רבוא מבני בניו. ע"כ. זוכה יעקב אבינו לראות מספר עצום של צאצאים, ללמדנו, כי לא הגיל של הפטירה קובע, לא הגיל של החתונה קובע, אלא אך ורק רצון ה'! (לא מזמן נפטרה אשה בשם עלקא רוטמן ע"ה בתו של רבי עמרם בלוי ע"ה בת 96 ואומרים, כי השאירה אחריה כאלפיים צאצאים).

ובדרך זו מבאר השפתי כהן (מ"ז, כ"ח) מדוע פרשת ויחי פרשת סתומה, וז"ל: עוד נסתמה לפי שאמר לעיל (סוף פרשת ויגש) "ויפרו וירבו מאוד", להורות שהפריה והרבייה היתה שלא כדרך העולם, לכך סתם כדי שלא תשלוט עליהם העין. ע"כ.

ויש לומר, שהרי כשירדו ישראל מצרימה היו סך הכל שבעים נפש, ועכשיו בעת פטירת יעקב כעבור סך הכל שבע עשרה שנה, הגיעו למספר של ששים ריבוא, בודאי שהיה זה למעלה מן הטבע, ששה ששה בכרס אחת.

וכך כותב בספ"ק חסד לאברהם (מעין א' נהר י"א) וז"ל: והנה לא ירדה אז השכינה [בגלות במצרים עם השבטים ועם יעקב אדרבה שם הרביצו תורה והאירו השכינה] ותקנוה כל ימי

הנס שעומדים צפופים כו'... והנס היה ג'כ דוגמא לימות המשיח שנא' עוד יאמרו באזניך בני שכוליך וכו' הרחיבי מקום אהלך כמ"ש בילדמנו בפ' צו, ובב"ר פר' יתרו ובכ"מ שיש גילוי שכינה מחזיק את המרובה".

והרשב"ץ בתשובה אחרת (חלק ג' סי' ר"א) שהאריך להוכיח שקדושת ירושלים ומקום המקדש לא בטלה, ובסוף דבריו כתב בזה"ל "ויש סמך וראיה שקדושת המקדש והעיר קיימת, שעדיין הם עולים לרגל מצרים ושאר ארצות... ואמרו כי עדיין נשאר מהנסים שהיו בירושלים שלא אמר אדם לחבירו צר לי המקום כי בבית הכנסת שבירושלים הם צריכים לאנשי המקום כל השנה ומתמלאת פה אל פה בעת התקבץ שם בחג השבועות החוגגים יותר משלש מאות איש כולם הם נכנסים שם ויושבים רווחים כי עדיין היא בקדושתה וזה סימן גאולה שלישית".

ויש לציין לדברי התפארת ישראל על המשנה (אבות ה, ה) "ולא הזיק נחש ועקרב בירושלים מעולם, וספרו לי ב' בני תורה דאתו מהתם זה שלא בפני זה דגם עכשיו לא נשמע שניזק אדם שם מאלה, רק לעתים רחוקות, והדא הוא דתנינן והשמותי את מקדשיכם בקדושתן הן אף כשהן שוממין".

וזה מתאים מאוד עם דברי התשב"ץ שקדושה זה שייכת לימות המשיח ולכן עדיין קיים כמו הנס של עומדים צפופים.

ברכת הבנים

"וַיְבָרְכֶם בַּיּוֹם הַהוּא לְאֹמֹר בְּךָ יְבָרַךְ יִשְׂרָאֵל לְאֹמֶר יִשְׁמְךָ אֱלֹקִים כְּאֲפָרַיִם וְכַמְנַשֶּׁה וְגו'. ופ"י רש"י: הבא לברך את בניו יברכם בברכתם ויאמר איש לבנו ישימך אלקים כאפרים וכמנשה.

כתב בספר מעבר יבוק (שפתי רננות, פרק מ"ג): מנהג לברך בשבת קודש, ובפרט בליל שבת סוד שבת מלכתא וכו', ועוד כי אין שטן ופגע רע בשבת שיקטרג על הברכה וכו', וצורך גבוה הוא לברך האדם בניו בשבת, ואם יש לו בת גם יברכנה, ובפרט בליל שבת, והמשכיל יבין מעצמו כי כנים הדברים, ע"ש.

בסידור יעב"ץ (הנהגת ליל שבת אות ז) כתב: מנהגם של ישראל לברך הילדים בליל שבת (אחד האבות ואחד הרבנים) אחר התפילה או בכניסה לבית, שאז חל השפע וראוי להמשיכו על הילדים ביחוד שאין בכחם להמשיך שפע במעשיהם, אבל ע"י גדול אמצעי משובח הוא יורד וחל ונאחז יותר בקטנים שעדיין לא טעמו טעם חטא ועל ידיהם הוא מתפשט יותר, אבל גם הבנים הגדולים מקבלים ברכה מאבותיהם ונכון הוא.

ובסידור אוצר התפילות (ערבית לשבת) כתב: מצאתי, מה שנוהגין כל ישראל לברך את בניהם ובנותיהם בכל שבת ויום טוב, מפני שלפעמים בימות החול האב והאם מקללין את בניהן מרוב צער או מחמת איזה סיבה שאירע להם, ולכן עתה בזמן השמחה מבטלין אותן הקללות ע"י הברכות ויהפוך ה' את הקללה לברכה והעת גורמת שגם המלאך רע יענה אמן על זה. ואגב נוהגין ג"כ לברך שאר אנשים כגון דודים ודודות זקנים וזקנות הכל מרוב שמחה ולהראות שהם כולם אהובים ורעים זה לזה ומברכים זה את זה.

ובאלף למטה (מט"א, סי' תר"ט, סעי' ה) כתב: מצינו באבות העולם שבירכו בניהם לפני מותם, וכן משה רבינו ע"ה, לפי שאז נתעלו בקדושה יתירה ומחשבה טהורה ופנוים מעסקי

עוה"ז, ולכן נהגו לברך הבנים בשבת לפי שהמחשבה פנויה מעסקים, ע"ש.

על מעלת ברכת ההורים לילדיהם ניתן לראות מדברי קדשו של הספורנו בפרשת ויצא (פרק ל"ב פסוק א') עה"פ "וַיִּשְׁכַּם לְבָן בְּבֹקֶר וַיִּנְשֶׁק לְבָנָיו וּלְבָנוֹתָיו וַיְבָרֶךְ אֶתְהֶם וַיֵּלֶךְ וַיֵּשֶׁב לְבָן לְמִקְמוֹ".

וז"ל: ויברך אתה. כבר אמרו אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך אמנם סיפר ברכת לבן לבנותיו להורות שברכת האב אשר היא על בניו בכל נפשו בלי ספק ראוי שתחול יותר בסגולת צלם אלהים המברך כאמרו בעבור תברכך נפשי. ע"כ.

הזוהר הקדוש (ויחי דף רלג.) אומר: "תא חזי ברכתא דבריק לבני יוסף אמאי אקדים לון ברכאן עד לא יברך לבנוי אלא מכאן דחביבותא דבני בנוי חביב עליה דב"נ יתיר מבנוי ובגין כך אקדים חביבותא דבני בנוי קודם לבנוי לברכא לון בקדמיתא".

הזוהר הקדוש מבאר מדוע הקדים יעקב את ברכת אפרים ומנשה לברכת כל הבנים - שחביבות בניו של אדם גדולה יותר מבניו. סבא אוהב את נכדיו יותר מילדיו.

נמצא שכאשר מברך את נכדיו מתמלא בחביבות יתירה, ויועיל הדבר לכוונת הברכה. על פי זה נראה כי ראוי להקדים ולברך את הנכדים לפני הבנים. ובזה גם המברך מתמלא בשמחה וגם הבנים כשוראים שמברכים את ילדיהם.

בפסוק נאמר: "וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל אֶת יְמִינוֹ וַיִּשֶׁתַּעַל רֹאשׁ אֲפָרַיִם וְהוּא הַצֶּעִיר וְאֶת שְׂמָאלוֹ עַל רֹאשׁ מְנַשֶּׁה שִׁפְלָא אֶת יָדָיו כִּי מְנַשֶּׁה הַבְּכוֹר. וַיְבָרֶךְ אֶת יוֹסֵף וַיֹּאמֶר הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר הִתְהַלְכִנוּ אֲבֹתַי לְפָנָיו אֲבָרְכֶם וַיִּצְחַק הָאֱלֹהִים הָרַעָה אֹתִי מֵעוֹדִי עַד הַיּוֹם הַזֶּה. הַמְלֶאֶךְ הַגָּאֹל אֹתִי מִכָּל רָע יְבָרֶךְ אֶת הַנְּעָרִים וַיִּקְרָא בְהֵם שְׁמֵי וְשֵׁם אֲבֹתַי אֲבָרְכֶם וַיִּצְחַק וַיְדַגּוּ לְרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ".

ונשאלת השאלה: ולכאורה היכן מצינו בפסוק שהתברך יוסף מפי יעקב? הלא הברכה אחת הייתה למנשה ואפרים.

אלא הברכה הטובה ביותר בשביל אב יהודי היא כשבניו מבורכים... ולזאת, כשראה יוסף הצדיק איך מברך אביו יעקב את בניו מנשה ואפרים, הוא עצמו התברך בכך בנחת דקדושה מיוצאי חלציו.

ורגילים להביא בשם חובת התלמידים (האדמו"ר מפיעצסנא ז"ע), שבכך מיושבת גם שאלה על דברי הגמרא במסכת ברכות (ז): "תניא: אמר רבי ישמעאל בן אלישע: פעם אחת נכנסתי להקטיר קטורת לפני ולפנים, וראיתי אכתריא-ל, י-ה ה' צבא-ות, שהוא יושב על כסא רם ונשא; ואמר לי, 'ישמעאל בני, ברכני'; אמרתי לו, 'יהי רצון מלפניך, שיכבשו רחמיך את כעסך, ויגולו רחמיך על מדותיך, ותתנהג עם בניך במידת הרחמים, ותכנס להם לפני משורת הדין'. ונענע לי בראשו".

כלומר, הקב"ה כביכול מבקש מרבי ישמעאל בן אלישע שיברך אותו, ואומר ר' ישמעאל "יהי רצון מלפניך, שיכבשו רחמיך את כעסך, ויגולו רחמיך על מידותיך, ותתנהג עם בניך במידת הרחמים וכו'". והנה, לכאורה קשה, הרי הקב"ה ביקש מר' ישמעאל שיברך אותו ("ברכני"), ואילו רבי ישמעאל מברך את בני ישראל ("ותתנהג עם בניך במידת הרחמים")? אך לפי האמור לעיל, מיושבים הדברים, כי ברכת הבנים היא הגדולה שבברכות האב, ולכן המברך את בניו של הקב"ה, כמברך את הקב"ה עצמו.